

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ

Уређује

А. БЕЛИЋ

уз сарадњу

д-ра *Алексића Радомира* (Београд), д-ра *Бошковића Радосава* (Београд),
д-ра *Вуковића Јована* (Сарајево), *Конеског Б.* (Скопље), д-ра *Нахшичала*
Рајка (Љубљана), д-ра *Раковића Франа* (Љубљана), д-ра *Скока Петра*
(Загреб), д-ра *Шевановића Михаила* (Београд), д-ра *Томановића Васе*
(Скопље), д-ра *Хрстић Маџа* (Загреб)

XVIII КЊ. 1—4

БЕОГРАД
1949—1950

О ЈАЧИНИ НАГЛАСКА ДВОСЛОЖНИХ РЕЧИ ПОД (°) И (˚) АКЦЕНТОМ

Јачина нагласка испитивана је на речима: *игра* — *игра*, *зе́лен*, — *зе́лен*, *ра́чва* — *ра́чва*, *сно́си* — *сно́си*, *про́си* — *про́си*, *ко́са* — *ко́са*, *уши* — *уши*. У моме изговору вокалима „и“ и „у“ у речима „игра“ и „уши“ претходни глотални затвор, тј. глотални пловив „без фрикције“. Ови вокали, дакле, нису имали иницијални положај у наведеним речима. Речи су изговаране једна иза друге са размаком од две до три секунде. Покушај да се испита нагласак у везаном говору није успео.

Прво је испитивана јачина нагласка на првом слогу код оба акцентска типа, затим је утврђена јачина на другом слогу, па су потом вршена поређења.

Следећа таблица показује јачину нагласка на првом слогу код испитиваних речи:

АКЦ.	ИГРА	ЗЕЛЕН	РАЧВА	СНОСИ	КОСА	ПРОСИ	УШИ
(°)	60,000	61,400	61,125	61,125	63,750	64,025	60,750
(˚)	56,250	60,000	59,625	60,375	60,750	59,250	60,000

Таб. 1. Јачина нагласка на првом слогу код двосложних речи под (°) и (˚) акцентом изражена у децибалским вредностима.

Већ и на први поглед види се да је нагласак на првом слогу речи под (°) акцентом био увек јачи од нагласка на првом слогу речи са (˚) акцентом. Ако осмотримо сваку реч посебно видимо да је:

Први слог речи под (") акц.	био наглашенији за . . . децибла	од првог слога речи под (') акцентом.
ИГРА	3,750	ИГРА
ЗЕЛЕН	1,400	ЗЕЛЕН
РАЧВА	1,500	РАЧВА
СНОСИ	0,750	СНОСИ
КОСА	3,000	КОСА
ПРОСИ	4,775	ПРОСИ
УШИ	0,750	УШИ

Таб. 2. Однос јачине нагласка на првом слогу двосложних речи под (") и (') акцентом.

Јачина нагласка на првом слогу код речи са (") акценом кретала се, као што се из горњих таблица види, од 60,000 дб. до 64,025 дб. док се јачина нагласка на првом слогу код речи са (') акценом кретала од 56,250 дб. до 60,750 дб. Узевши у целини нагласна јачина на првом слогу код речи са (") акценом била је просечно већа за 2,245 дб. од просечне нагласне јачине на првом слогу код речи са (') акценом. Из овога можемо извући следећу поставку:

Први слог двосложних речи под (") акценом углавном је наглашенији од првог слога двосложних речи под (') акценом. Наравно, ову поставку не треба схватити као правило. Јачина нагласка на првом слогу није једини чинилац који карактерише нагласак код ових наших акцената.

Следећа таблица показује јачину нагласка на другом слогу код испитиваних речи:

АКЦ.	ИГРА	ЗЕЛЕН	РАЧВА	СНОСИ	КОСА	ПРОСИ	УШИ
(")	56,625	52,875	53,900	52,315	52,225	52,500	51,750
(')	56,250	60,000	60,375	55,400	59,625	56,165	55,975

Таб. 3. Јачина нагласка на другом слогу двосложних речи под (") и (') акценом изражена у децибалским вредностима.

Већ и на први поглед види се да је у већини случајева други слог у речима под (') акцентом био наглашенији од другог слога у речима под (") акцентом. Ако осмотримо сваку реч посебно видимо да је:

Други слог речи под (') акц.	био наглашенији за . . . децибла	од другог слога речи под (") акцентом.
ИГРА	(0,375)	ИГРА
ЗЕЛЕН	7,125	ЗЕЛЕН
РАЧВА	6,475	РАЧВА
СНОСИ	3,085	СНОСИ
КОСА	7,400	КОСА
ПРОСИ	3,665	ПРОСИ
УШИ	4,225	УШИ

Таб. 4. Однос јачине нагласка на другом слогу двосложних речи под (') и (") акцентом.

Дакле, сем у речи „игра“, други слог под (') акцентом био је увек јаче наглашен. Нагласна јачина на другом слогу код речи са (") акцентом кретала се од 51,750 дб. до 56,625 дб., док се нагласна јачина на другом слогу код речи са (') кретала од 55,400 дб. до 60,375 дб.. Узевши у целини нагласна јачина на другом слогу код речи са (') акцентом била је просечно већа за 4,514 дб. од просечне нагласне јачине на другом слогу код речи са (") акцентом. Из овога можемо извући следећу поставку:

Други слог двосложних речи под (') акцентом углавном је наглашенији од другог слога двосложних речи под (") акцентом. Ни овај закључак не треба схватити као правило. Ни јачина нагласка на другом слогу није ни једини, а ни одлучујући чинилац који одређује карактер нагласка ова два наша акцента.

Пошли смо од поставке да јачина нагласка на првом слогу није одлучујући чинилац па смо то, мишљење проширили и на други слог. Ово само значи да се јачина нагласка на слоговима

не може посматрати изван њихових међусобних односа. Дакле, када јачина нагласка на слоговима, осматрана издвојено из међусобног односа, није одлучујући нагласни чинилац, остаје онда да испитамо односе јачина нагласка између првог и другог слога код (") акцента, затим да то исто учинимо и са (') акцентом.

Следећа табела приказује односе нагласних јачина код испитиваних речи (") акцентског типа:

(")	ИГРА	ЗЕЛЕН	РАЧВА	СНОСИ	КОСА	ПРОСИ	УШИ
СЛОГ I	60,000	61,400	61,125	61,125	63,750	64,025	60,750
СЛОГ II	56,625	52,875	53,900	52,315	52,225	52,500	51,750

Таб. 5. Јачина нагласка на првом и другом слогу двосложних речи под (") акцентом изражена у децибалским вредностима.

Ако осмотримо сваку реч посебно видимо да је однос нагласне јачине између првог и другог слога код речи са (") акцентом и врло велики и врло варибијалан. Тако је:

Први слог речи под (") акц.	био наглашенији за . . . децибла	од другог слога исте речи под (") акцентом.
ИГРА	3,375	ИГРА
ЗЕЛЕН	8,525	ЗЕЛЕН
РАЧВА	7,225	РАЧВА
СНОСИ	8,810	СНОСИ
КОСА	11,525	КОСА
ПРОСИ	11,525	ПРОСИ
УШИ	9,000	УШИ

Таб. 6. Разлика у јачини нагласка између првог и другог слога речи под (") акцентом.

Из наведене таблице види се да је нагласни лук између првог и другог слога врло велики, да он обухвата распон од 3,375 дБ. до 11,525 дБ. Средња вредност нагласне јачине на првом слогу већа је за 8,569 од средње вредности нагласне јачине на другом слогу.

А следећа таблица показује јачину нагласка на првом и другом слогу речи под (') акцентом:

(')	ИГРА	ЗЕЛЕН	РАЧВА	СНОСИ	КОСА	ПРОСИ	УШИ
СЛОГ I	56,250	60,000	59,625	60,375	60,750	59,250	60,000
СЛОГ II	56,250	60,000	60,375	55,400	59,625	56,165	55,975

Таб. 7. Јачина нагласка на првом и другом слогу двосложних речи под (') акцентом.

Пада у очи да су први и други слог у речима „игра“ и „зелен“ подједнако наглашени. У речи „рачва“ други слог је чак и наглашенији. Разлика у јачини нагласка између првог и другог слога у речи „сноси“ прилично је велика али је ипак готово упола мања неголи у речи „сноси“. Исти је случај и са „уши“.

Ако осмотримо сваку реч посебно видимо да је:

Први слог речи под (') акц.	био наглашенији за . . . децибла	од другог слога исте речи под (') акцентом.
ИГРА	0,000	ИГРА
ЗЕЛЕН	0,000	ЗЕЛЕН
РАЧВА	(1,750)	РАЧВА
СНОСИ	4,975	СНОСИ
КОСА	1,125	КОСА
ПРОСИ	3,085	ПРОСИ
УШИ	4,025	УШИ

Таб. 8. Разлика у јачини нагласка између првог и другог слога речи под (') акцентом.

Нагласна јачина код испитиваних речи под (') акцентом креће се од 56,250 дб. до 60,750 дб. на првом слогу, док се нагласна јачина на другом слогу креће од 55,400 дб. до 60,375 дб. Нагласни лук између првог и другог слога код речи под (') акцентом знатно је мањи него ли код речи, наравно двосложних, под (") акцентом. Док је средња вредност нагласне јачине на првом слогу код речи са (") акцентом била већа за 8,569 дб. од средње вредности нагласне јачине на другом слогу, дотле је средња вредност нагласне јачине на првом слогу код речи са (') акцентом већа свега за 1,766 дб. од средње вредности нагласне јачине на другом слогу. Из овога можемо извући следећу поставку:

Распон нагласне јачине између првог и другог слога код двосложних речи под (") акцентом знатно је већи од распона нагласне јачине између првог и другог слога код двосложних речи под (') акцентом. О овој чињеници морамо водити рачуна.

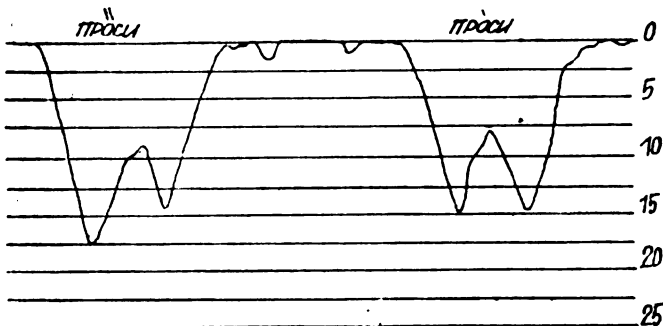
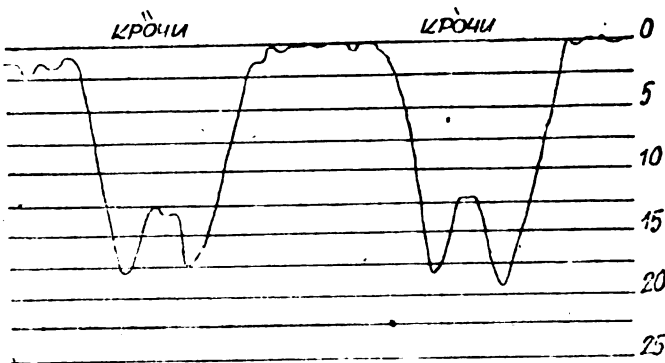
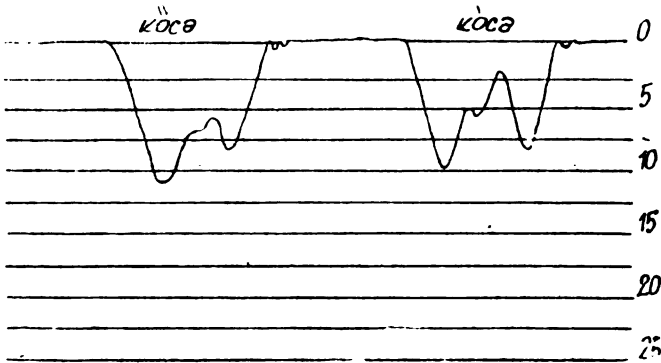
Сводећи ових неколико запажања можемо поставити следеће опште претпоставке: (1) Први слог двосложних речи под (") акцентом углавном је наглашенији од првог слога двосложних речи под (') акцентом, (2) док је са другим слогом обрнут случај. Са овим је повезан и већи нагласни распон између првог и другог слога у двосложним речима под (") него ли у двосложним речима под (') акцентом. (3) Јачина нагласка на првом слогу, према томе, не може се посматрати одвојено од јачине нагласка на другом слогу, нити се јачина нагласка на другом слогу може занемарити, пошто је (4) однос нагласне јачине првог слога према нагласној јачини другог слога један од чинилаца који карактерише ове наше акценте. (5) Могуће варијације у јачини нагласка морале би стојати у границама карактеристичног односа нагласне јачине првог слога према нагласној јачини другог слога. Тако би се могло и разумети како користимо варијабилност нагласних јачина слогова код ових наших акцената за разне врсте реченичних интонација а да се при томе не оштети карактер акцента.

Приликом испитивања јачине нагласка добијали смо велике децибалске вредности. Апарат је обухватао децибалску скалу од 0—75 дб., а уз то је још извршено и знатно појачање. Извршили смо неколико експеримената у границама од 0—25 дб. и то у два изговора.

У изговору Станиславе Митровић, први слогови у речима: сѣди (14,65 дб.), мѣћи (мошти) (25,75 дб.), нѣге (19,50 дб.) и кѣса (10,75 дб.) били су увек јаче наглашени од првих слогова у речима: сѣди (14,50 дб.), мѣћи (18,50 дб.) нѣге (19,00 дб.) и кѣса (9,75 дб.).

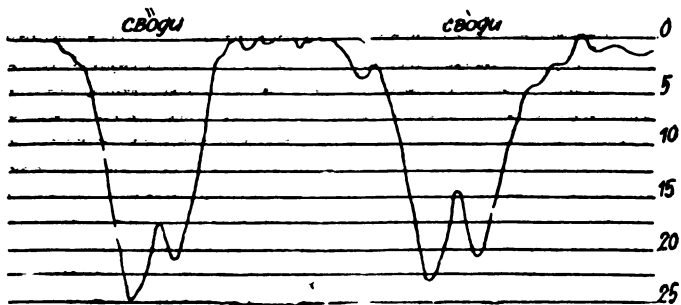
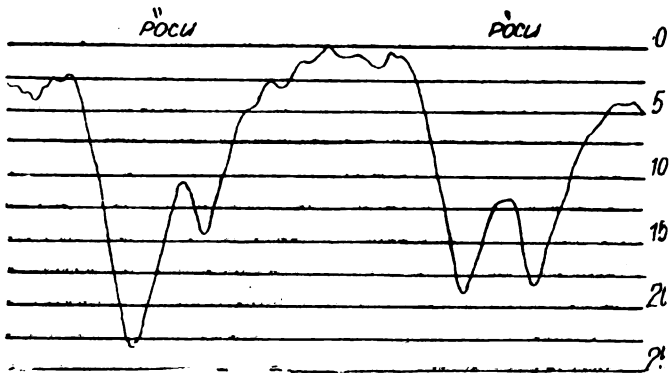
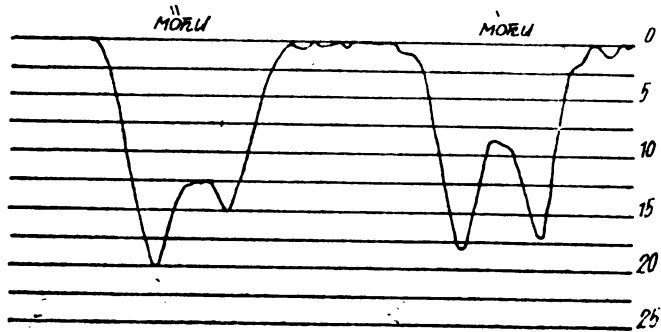
Други слогови у речима: сѣди (4,25 дб.), мѣћи (мошти) (5,00 дб.) нѣге (9,25 дб.), кѣса (8,00 дб.) били су увек слабије наглашени од других слогова у речима: сѣди (8,00 дб.), мѣћи (6,00 дб.), нѣге (14,50 дб.) и кѣса (8,50 дб.).

У ниже наведеним хипсограмима дали смо само неколико нај-основнијих типова нагласне јачине код испитиваних речи. Простор хипсографске траке, као што се види, подељен је на 10 једнаких делова и обележен је од 0 до 25 децимала, а кракови криве који обухватају трајање слога претстављају и његову нагласну јачину.

У моме изговору први слогови у речима: сѣди (18,25 дб.), мѳи (19,25 дб.), рѳси (23,00 дб.) свѳди (24,75 дб.) крѳчи (18,00 дб.) прѳси (17,50 дб.) и рѳчва (15,50) били су увек јаче наглашени од првих слогова у речима: сѣди (13,75 дб.) мѳи (18,25 дб.),

рѳси (19,00 дб.), свѳди (23,25 дб.), крѳчи (18,50 дб.), прѳси (15,00 дб.) и рѳчва (14,75 дб.), Други слогови у речима: сѣди (16,50 дб.), мѳи 15,25 дб.), рѳси (14,25 дб.), свѳди (21,25 дб.), крѳчи (17,50 дб.), прѳси (12,00 дб.) и рѳчва (16,25 дб.), били су увек слабије

наглашени од других слогова у речима: седи (20,25 дб.), мдћи (17,25 дб.), рдси (16,00 дб.) свди (21,00 дб.), крдчи (19,75 дб.), прдси (15,00 дб.) и рачва (21,50 дб.).

Дакле, из овог другог експеримента можемо извући исте закључке као и из првог. Добијали смо мање децибалске вредности али су се основне поставке стално потврђивале.

Треба напоменути да приликом испитивања јачине нагласка овога пута нисмо узимали у обзир његово трајање, брзину успона и пада, као и низ других чињеница (нагласна карактеристика изговорних гласова, повезаност нагласка са висином тона и слично). Дакле, све што се односило на порекло, облик и трајање нагласка овога пута није узимано у обзир. Наведени експерименти уопште не додирују сложено питање перцепције нагласка, нити се његова јачина посматрала у вези са функцијом испитиваних речи у реченици. Сва ова и друга испитивања су у току.

Наведени експерименти извршени су у Радио Београду на хипсографу типа PS 45, а техником снимања руководио је инжењер С. Милосављевић уз помоћ техничара М. Ђесаровића.

Борђе Костич